

Předmluva	5
-----------------	---

I. ÚVOD	9
---------------	---

*Vymezení předmětu studia (11) Aristokracie není totéž co šlechta! (11)
 Výhody mikroskopického zaostření a obtíže s vymezením (14)
 Nestabilita a přeskupování aristokratické elity: sociální bariéry
 i sociální prostupnost (16) Model „ekonomie sociálního jednání“,
 jeho možnosti a úskalí (17) Kapitálové formy, jejich akumulace,
 reprodukce a směna (19) Čest jako binární kód (22) Exogenní
 faktory: civilizační proměny a integrace habsburského soustátí (29)
 Časový a geografický rámec práce (31)*

II. UROZENOST A ŠLECHTICKÁ HIERARCHIE	35
---	----

*Expozice: Spor na popravčím lešení (37) Princip nerovnosti je
 konstitutivním rysem raně novověké společnosti (40) Hierarchické
 systémy a subsystémy (45) Znak „absolutní“ a „relativní“
 distinkce (46) Aristokratická společnost je posedlá spory
 o přednost (47)*

1. Hierarchický systém české stavovské obce před Bílou horou <i>Česká šlechta se formuje ve dva stavy (52) Zemský hierarchický systém se opírá o kategorii urozenosti a o stavovský úřední aparát (53) Význam zemského sněmu pro upevnění a reprodukci hierarchie (54) Význam hierarchie pro činnost zemského sněmu (55) Choulostivá místa zemského hierarchického systému (58) Cizí titulatura (60) Spory o uznání knížecí přednosti zahajují rozklad systému zemské hierarchie (61)</i>
--

2. Inlace titulů <i>Titulární restrukturační je součástí celkové restrukturační české šlechty po Bílé hoře (67) Prosazování kompatibilního titulárního modelu v habsburské monarchii (68) „Nová knížata“ (69) Nová stratifikace vede k rychlé devalvaci titulů (72) Česká aristokracie hbitě přijímá nová pravidla hry (73)</i>
--

3. Konflikt hierarchií <i>Hierarchie císařského dvora sestává z dílčích hierarchických subsystémů (77) Kategorie služby (78) Usídlení císaře v Praze vyvolává střet dvorské a zemské hierarchie (79) Zemská hierarchie přežívá Bílou horu jako zvláštní systém (80) Ztrácí však přehlednost,</i>
--

autonomií a koherenci (81) Proměny zemské hierarchie odkazují k proměně úlohy české šlechty (83) Prolínání zemského a dvorského systému vede k početnému nárůstu sporů o přednost (83) Strategie, jak se jim vyhnout (84) Je nárok na postavení v hierarchii uplatňován za všech okolností? (85) Jak s hierarchií zachází šlechtický karneval? (86)

4. Reprezentace urozenosti a rodová paměť

Pestrá škála znaků urozenosti (88) Rodová paměť a rodová mytologie (90) Erbovní legendy a fiktivní rodokmeny (91) Jak lze „kapitalizovat“ rodovou historii? (94) Příklad: rožmberská mytologie a zápas o její osud po vymření rodu (95) Předsmrtná znamení (98) Příklady: bílá paní, lobkovický zvonek ad. (100) Jsou předsmrtná znamení pouze dílem duchovních vykladačů? (105) Shrnutí: Kategorie urozenosti sama o sobě není schopna zaručit dosažení sociální postavení (108)

III. MAJETEK 111

Expozice: Kníže Gonzaga vdává dceru (113) Pozemková držba je konstitutivním rysem šlechty (116) Pozemkový, movitý a peněžní majetek (117) Různé formy patrimoniální držby: alody, léna, zástavy (119)

1. Statky v pohybu

Šlechtické majetky jdou z ruky do ruky (121) Vzestupy a pády boháčů (122) Husitství mění majetkovou mapu české šlechty (124) Přeskupení majetků po roce 1618 a jeho důsledky (125) Další příčiny majetkové nestability: konfiskace, bankroty, dělení držav, vyženěné statky (128) Vladařství a rodinný fideikomis (133) Vysoký stupeň koncentrace šlechtického majetku v Čechách: Česká aristokracie se řadí k nejbohatším v Evropě (135)

2. Od českých faraonů k „federální aristokracii“

Češi a Moravané (137) Česká aristokracie ve Slezsku (137) Pohraniční „přistěhovalectví“ a „vystěhovalectví“: rozdíl mezi severem a jihem Čech (140) Nástup Habsburků na český trůn iniciuje příliv šlechty z jejich dosavadních držav (142) Podněty: sňatky a habsburské dvory (143) Zakupuje se česká šlechta v rakouských zemích? (147) Bílá hora: posun kvantitativní, nikoliv kvalitativní (148) Rozprodej konfiskátů zvyšuje počet držav přesahujících české hranice (148) Konfiskace otevírají trh s pozemky (152) „Přistěhovalectví“ zastiňuje „vystěhovalectví“ (152) Nová knížata v honbě za říšsky bezprostředním majetkem a slezskými knížectvími (154)

3. Majetek a urozenost

Majetková diferenciacie a titulární hierarchie (157) Propastné rozdíly v majetkovém zázemí a životním stylu české šlechty (158) Panský a rytířský stav jsou odstupňovány přibližně podle majetkového klíče (158) Chudí páni a bohatí rytíři (159) Jak se vztah mezi

majetkem a urozeností mění při titulární a majetkové restrukturalaci české šlechty po Bílé hoře? (161) Závěr: Majetek a urozenost tvoří spojité nádoby (164)

4. Majetek a veřejná činnost

Šlechta hegemonem politické moci (166) Zámožnost předpokladem veřejné činnosti před Bílou horou i po ní (167) Příčiny: mentální, strukturální, ekonomické (171) Půjčky panovníkovi cestou k veřejnému postavení (177) Prosadil se v habsburské monarchii obchod s úřady? (182)

5. Aristokratické příjmy

Od rytíře k podnikateli (184) Trojí příjem (186) Výnos z patrimonií (186) Velkostatkové hospodaření a podnikání (187) Od rybníků k manufakturám (188) Formující se stát předmětem podnikání (194) Nesnáze při práci s finančními údaji: rozmanitost měnových systémů; cenová revoluce (195) Služné zemských úředníků (197) Dvorské platy (201) „Dary“ (204) Mzdy zůstávají hluboko ve stínu patrimoniálních příjmů (206) Panovnícký úvěr (207) Stát jako spořitelna? (211) Směna finančních pohledávek za pozemkový majetek, úřad, tituly (212) Komu se úvěr u fisku vyplácí? (215) Úvěrové podnikání ve šlechtické společnosti (222) Dlužníci a rentiéři (223)

6. Aristokratické výdaje

Majetková reprezentace jako součást společenské „role“ aristokrata (228) Její sociální funkce (232) Šest druhů výdajů: Aristokratické služebnictvo (238) Stavby (246) Slavnosti (254) Vzdělání a kavalírské cesty (260) Mecenát (261) Luxusní a umělecké předměty (267)

IV. ARISTOKRATICKÁ KARIÉRA 275

Expozice: Kníže Liechtenštejn vzhlíží ke hvězdám (277) Středověké učení o trojím lidu přisuzuje šlechtě militární funkce (281) Urozená společnost se pružně přizpůsobuje měnícím se poměrům a po staletí si udržuje monopolní mocenské postavení (284) Kategorie „služby“ a její postupná valorizace (288) Aristokracie s meritokratickými rysy (291) Mezi ideálním obrazem a karikaturou: čínorodost versus zahálka (292) Co rozumíme pojmem „aristokratická kariéra“? (296)

1. Aristokratická výchova

Nároky na šlechtickou výchovu prudce vzrůstají (301) Obecné a zvláštní rysy nižšího aristokratického vzdělávání: Soukromí učitelé a široká nabídka učilišť (303) Jezuitské školství prosazuje monopol na základní vzdělávání aristokratické elity (305) „Velké cesty“ za vzděláním (307) Kavalírské dovednosti a jazyková průprava (308) Costování jako nástroj vzdělávání (314) Pobyt při panovníckých dvorech korunuje aristokratickou výchovu (314) Kdy se model kavalírské cesty prosadil v české šlechtické společnosti? (316) Snahy

o založení domácích stavovských škol (318) Stíny aristokratické výchovy (321) Exkurs: dvě cesty za vzděláním – Zdeněk Brtnický z Valdštejna (323) a Zdeněk Vojtěch z Lobkovic (326)

2. Kariéra v zemských úřadech

V 16. století neexistuje aristokratická alternativa k modelu kariéry v zemské úřední soustavě (328) Nejvyšší zemské úřady na pomezí královského a stavovského vlivu (329) „Iniciační“ a „průchodné“ hodnosti zemské kariéry (332) Zemský soud a česká královská rada: čekatelství na nejvyšší úřady (333) Model zemské kariéry a pobělohorská přestavba monarchie: setrvačnost nebo diskontinuita? (338) Stará česká aristokracie svírá nejvyšší zemské hodnosti pevně v rukou (341) Posuny v preferencích a vyhraňování modelu (345) Být nejvyšším zemským úředníkem: stabilní postavení, hierarchický postup, funkční různorodost, zájmové sféry, generační nerovnost (348) Zákaz „vprošování se“ do úřadů a praxe expektancí (359) V jakém vztahu je zemská kariéra k ostatním kariérním modelům? (362)

3. Dvorská kariéra

Panovnický dvůr raného novověku: mnohotvará instituce a unikající předmět (364) Anatomie císařského dvora: dvorské hodnosti a administrativní aparát (367) Strukturální proměny císařského dvora ve dvou stoletích (370) Existence dvora je vázána na osobu panovníka (373) Rozdílné šance kariérní kontinuity (374) Dvůr císařský, dvory „satelitní“ a dvory jiných členů dynastie (376) Negativní obraz dvora v soudobém myšlení je v kontrastu k jeho faktické přitažlivosti (378) Od kočujících panovníků ke stabilní rezidenci (382) Česká šlechta se neustále snaží přinutit panovníka k trvalému pobytu v Praze (384) Habsburské dvory a česká aristokracie: prvotní setkání (389) Pražský dvůr Rudolfa II. (398) Iniciační funkce dvořanské služby (403) Urbanizace české aristokracie (404) Vídeňské dvorské centrum a modely šlechtické integrace (409) Iniciační úloha dvora v pobělohorském období (412) Dlouhodobá kariéra na vídeňském dvoře (417) Česká aristokracie ve Vídni – diskriminovaná či protežovaná? (425) Vytvořila se na vídeňském dvoře „česká strana“? (429) Jaké faktory mají vliv na přístup české aristokracie k dvorské kariéře? (432)

4. Vojenská kariéra

„Vojenská revoluce“ (440) Formování habsburské armády (442) Diletanti a profesionálové (449) Vojenské uplatnění hledá zejména chudší šlechta (459) Habsburský důstojnický sbor profituje z přestavby české šlechtické společnosti po Bílé hoře (461)

5. Diplomatická činnost

Formování habsburské diplomacie (465) Komise a zahraniční legace (467) Vysoký počet českých aristokratů mezi habsburskými vyslanci v pobělohorském období (470) Průniky diplomatické činnosti s dvorskou kariérou (473)

6. Církevní kariéra

Aristokratičtí klerikové na rozhraní světského a duchovního stavu (478) Husitství a německá reformace rozbíjejí církevní organizaci – a aristokracie ztrácí zájem o působení v církvi (483) Johanité (487) Čeští aristokrati se vrací do kněžských sutan (490) Bílá hora mění konfesijní profil české aristokracie, počet dostupných prebend v Čechách však setrvává nízký (497) Cizinci v Čechách, Češi v cizině (500) Šlechtičtí preláti mezi mlýnskými kameny (507) Aristokrati v církevních rádech (510) Úděl mladších bratří (518) Shrnutí: Rostoucí význam aristokratické kariéry (520)

V. SOCIÁLNÍ INTERAKCE 523

Expozice: Vladar sepisuje závět' (525) Síť společenských vztahů je jedním z klíčů k pochopení dobového jednání (530) Váháme, zda zvolit pohled zevnitř, nebo zvenjšku (531)

1. Aristokratická rodina

Vě staré češtině neexistuje výraz pro označení rodiny (535) Obtíže s vymezením (537) Rodina jako domácnost? (538) Rodina definovaná vztahovými osami a majetkoprávními pouty (541) Rodina a rod: prvotní úvahy (542) Rodiče a děti (543) Patriarchální autorita a její odraz při výchově a výběru partnerů (543) Cesty synů a dcer se rozcházejí (545) Proč neslyšíme o konfliktech mezi otci a syny? (547) Rozdílné postavení manžela a manželky v aristokratické rodině (552) Omezená volnost pohybu manželek (554) Během 17. století přibývá konfliktů mezi manželi (555) Které faktory přispívají k emancipaci šlechtičen? (559) Čechy jsou rájem mladších bratří (564) Majetkové vztahy mezi sourozenci se přibližují zahraničním vzorům (567) Špatné vztahy mezi bratry kontrastují s významem rodinné politiky (569)

2. Rodová solidarita

Soudržnost rodu bývá v historické literatuře přeceňována (573) Rod, rodina, rodová linie (574) Terminologie rodových vazeb: strýci a strýny (577) Neexistuje rodová politika (579) Dědické právo podporuje vytváření rodových linií, komplikuje však zachování majetku v rodové držbě (582) Jaké místo přiznávají aristokrati kategorii rodu v dědické praxi (585) Lobkovické a kolovratské rodové ujednání o rovnorodých sňatcích (593) Šternberská titulární restituce (599) Další projevy rodové solidarity (602) Jaké je místo rodových pout v síti společenských vztahů? (603)

3. Sňatky z rozumu a výhody příbuzenství

Čtyři dimenze šlechtického sňatku (605) Sňatek pro zajištění potomstva (607) Sňatek pro majetek (607) Sňatek pro symbolický kapitál (610) Sňatek vytváří pevná příbuzenská pouta (615) Manželství není individuální záležitostí šlechtického páru (620) Nucení do manželství a právo veta (622) Rozšiřování sňatkového pole (627) Zemský a dvorský sňatkový trh (629) Dvorské sňatky a přímluvná psaní umožňují dynastií kontrolovat sňatkovou politiku

české aristokracie (632) Katolická církev využívá aristokratické
sňatky k vyostření konfesijní situace (638)

4. „Páni a přátelé“

Významová roztržičnost raně novověkého pojmu „přítel“ (641)
Přátelství objektivní a subjektivní (643) Kdo se skrývá pod souslovím
„páni a přátelé“? (645) Jaký je vztah mezi emocionálním přátelstvím
a příbuzenstvím? (648) Závěr: Sémantická struktura výrazu „přítel“
dokládá intenzitu rodinných a příbuzenských pout (656)

5. Patroni a klienti

Vztah patron–klient: analytická kategorie a obtíže s jejím
použitím (657) Dobová terminologie klientských vazeb (660)
Klientela mocného souseda (662) Proměny klientských vztahů
v předbělohorském století (666) Monopolizace zdrojů a patroni
císařského dvora (672)

VI. AD MAIOREM DOMUS GLORIAM 679

Expozice: Bratři Šternberkové a jejich teze (681) Kategorie štěstí
a bohyně Štěstěna ve šlechtické imaginaci (686) Čeští aristokrati jsou
tísněni pocitem neustálého ohrožení (688) Obrana spočívá v podřízení
jedince kolektivu a ve skupinové koordinaci sociálních strategií (691)
Představa kontinuity a její motivační i disciplinační efekt (693)
Nadgenerační myšlení a způsoby jeho artikulace (694) Závěr (698)

Poznámky	703
Prameny a literatura	936
Seznam zkratk	990
Seznam vyobrazení	993
Seznam map	1001
Rejstřík	1002